

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. СТЕФАНИКА»
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ОГІЄНКА
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Г. КОРОЛЕНКА
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

**«Україно моя вишивана :
етнокультурний та освітньо-виховний потенціал
української вишиванки»**

**Збірник тез
Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції,**

присвяченої Всесвітньому дню вишиванки

21 травня 2020 р.

(електронне видання)

За науковою редакцією Н. Богданець-Білоskalенко

Київ
Педагогічна думка
2020

УДК 37.017:39:008(477)(043.2)

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 6 від 22 червня 2020 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Богданець-Білокаленко Наталія Іванівна, доктор педагогічних наук, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України, професор Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

Хорошковська-Носач Тетяна Петрівна, науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України;

Червінська Інна Богданівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач творчої навчально-наукової лабораторії «Гірська школа Українських Карпат» ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Кічук Надія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Попова Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020. 163 с.

ISBN 978-966-644-442-7

До збірника увійшли тези учасників Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» (21 травня 2020 року), присвяченої Всесвітньому дню вишиванки. У роботах розглянуто питання, пов'язані з різними аспектами етнокультурного та освітньо-виховного потенціалу української вишиванки: традиційні техніки вишивки різних регіонів; культура носіння й дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця XIX – початку XX століття; формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді; інтерпретація та використання символів вишиванки в шкільному освітньому процесі; потенціал української вишивки в системі інклюзивної освіти дітей із особливими потребами; вишиванка в культурі України та національних спільнот; досвід збереження українських традицій у діаспорі та багато інших питань.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам, практикам освітньої галузі та всім, хто цікавиться долею України, її традиціями та культурою.

УДК 37.017:39:008(477)(043.2)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

Технічний редактор – **Ліпчевська Інна Леонідівна**, науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України.

ISBN 978-966-644-442-7

© Інститут педагогіки НАПН України, 2020

© Педагогічна думка, 2020

вони використовують різні види технік вишивання та орнаменталістики вишивки, як рослинної, так й геометричної. Адже кожна несе своєрідну сакральність українського народу, втілює духовне багатство її творців. Успішність становлення професійної майстерності майбутнього вчителя початкової школи забезпечується ефективною системою розроблених форм навчальних занять, особливостями їх організації та змістового наповнення. Позитивне враження справляють на студентів регіональні особливості української вишивки, які є надзвичайно багатими та колоритними і залучають їх до краси вишивального мистецтва. Так, для буковинської вишивки характерним є використання яскравих барв усіх кольорів веселки, щедre декорування одягу бісером, через що вона є найважчою в Україні.

Педагогічний потенціал української вишивки багатогранний, він несе в собі не лише магічну силу, красу, а й сприяє розвитку уяви, фантазії, допомагає майбутнім учителям пізнавати навколишній світ, розвивати органи чуття і руху, виробляти координацію і вправність пальців, пробуджує творчу ініціативу. Вишивка є поштовхом до логічного мислення, забезпечує індивідуальний підхід у виконанні завдань і вирішенні проблем. Саме тому сучасний учитель повинен бути тим педагогом-митцем, який невтомно плекає культуру, береже традиції свого народу, передає їх юному поколінню. Адже традиційна і модерна вишивка ввійшла сьогодні в кожную нашу родину не лише як прикраса, а як символ, оберіг, своєрідний талісман, уособлення етнокультурної самобутності українського народу.

Література

1. Максименко С.Д. Основи генетичної психології : навч. посібник. КНПЦ : Перспектива, 1998, 220 с.
2. Русова С. Душа народу і дух нації. Філадельфія, Америка, 1948, С. 23.

Сабол Діана,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри освітнього лідерства

Інституту післядипломної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка,

e-mail: d.sabol@kubg.edu.ua

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ НА ЕТНІЧНУ СВІДОМІСТЬ

Ключові слова: етнос, етнічна свідомість, народно-прикладне (ужитково-прикладне) мистецтво, етнічна компетентність, самоідентифікація, етнофор, українська народна вишивка.

Етнічне – це основа творення нації, те, що свідчить про відмінність одного народу від іншого, певна історична та культурна самобутність, генетичний феномен, основа формування нації [2, с. 43]. «Етнічне» в соціальному плані, на думку О. М. Лозової, – це те «вроджене», що лежить в основі суспільної свідомості, оскільки самим фактом народження людина віднесена до певної етнічної групи [3, с. 56]. Етнічне допомагає в самоідентифікації особистості і формується індивідом на основі певного рівня освіти й культури, коли етнічне стає предметом осмислення особи. Етнічна специфіка кожного народу визначається мовою, традиціями, особливостями проявів культури, обрядів, художньої творчості, звичаїв, що визначає належність індивіда до певної нації.

Кожна особистість може по-різному уявляти свою належність чи неналежність до певної етнічної спільноти, і система таких уявлень створює етнічну компетентність особистості. Етнокомпетентна особистість легко відрізняє «своє» від «чужого», відчуває межі своєї етнічної культури і початок «мови» іншої культури, а відтак і коди власної культури для такої людини є природними, звичними.

Знаковість культури власного етносу виявляється природною, діє на рівні несвідомого, формує в індивіда інтуїтивне відчуття загальних принципів організації етнокультури. На нашу думку, така знаковість українського етносу найкраще збереглася в народній вишивці, тому вивчення впливу саме цього виду українського прикладного мистецтва може розглядатися підґрунтям для формування етнічної свідомості.

Самосвідомість формується на певному ґрунті: людині потрібні знаки її національної належності, ознаки, за якими вона могла б судити про себе як про представника певного етносу.

Народна вишивка як визначний артефакт української культури виступає ще й чуттєвою інформацією. Це ілюструє дію несвідомого механізму формування етносвідомості: молода людина, перебуваючи в оточенні артефактів рідної культури, несвідомо відчуває її вплив, особливо при позитивному ставленні до культури.

Зважаючи на те, що неабиякий вплив на особистість справляє рідна культура, до складу якої входить народно-прикладне мистецтво й українська народна вишивка, зокрема, остання підсвідомо формує важливу для становлення етнофора етнознакову компетентність.

Для формування етнічної свідомості, становлення творчої особистості особливо в юному віці, важливо мати зразок для наслідування, причому не стільки далекий ідеал, скільки найближчий приклад народу. Витвори народно-прикладного мистецтва можуть слугувати ознакою ідентичності індивіда. Етнофор може судити про себе як про представника певного етносу завдяки знакам своєї національної належності.

Заняття прикладною творчістю в дитячому та юнацькому віці сприяють формуванню особистості, розширюючи і розвиваючи свідомість, етнічну зокрема; виховують шанобливе ставлення до свого коріння, допомагають в освоєнні культурної спадщини через рідну культуру, що є для кожної людини простим і прямим каналом отримання інформації. Як мамина колискова рідною мовою – найперший позитивний вплив на дитину, так і рідна культура, заняття народно-прикладною творчістю – найперший позитивний вплив на формування особистості і її свідомості, етнічної зокрема. У дорослої ж людини творче самовираження сприяє терапевтичній профілактиці, формує психологічну стійкість, є засобом набуття психічного і психологічного здоров'я та гармонізації особистості.

Народна вишивка, на відміну від вишивки художньої, слугує ознакою причетності її створювача (користувача) до певного етносу. У вишивці правомірно виявляються ознаки не лише національно-специфічної, а й загальнолюдської культури.

Цю думку поділяє Л. П. Булгакова, зазначаючи, що серед етнокультурної спадщини української нації народна вишивка посідає одне з найважливіших місць. Дослідниця звертає увагу на те, що завдяки українській народній вишивці відбувається самоусвідомлення етнофора, бо народна вишивка виражає генетичну пам'ять та першовитоки народу, слугує своїй ідентичності [1, с. 18]. Розглядаючи знакову специфіку української народної вишивки, авторка називає вишивку міфопоетичною картиною світу наших предків, яка закодована в знаково-символічних графемах, що відтворювались різними матеріалами та техніками впродовж віків і збереглася до сучасності в орнаментальній та символічній системі вишивки традиційного одягу. Водночас система орнаменту та кольору допомагала передавати всю гаму почуттів творця, його світобачення, сприйняття навколишнього світу, підкреслює багатогранну пізнавальну функцію вишивки [1, с. 18].

Сприймаючи, розуміючи, відтворюючи та емоційно оцінюючи знаки і символи української народної вишивки, молода людина вибудовує у своїй свідомості етнічний образ світу. Таким є один із механізмів розвитку етнічної свідомості [4, с. 48].

Українська народна вишивка має також виховні та розвивальні функції, які варто використовувати в розвитку етнічної свідомості підростаючого покоління.

Література

1. Булгакова Л. П. Етнокультурна характеристика народної вишивки Поділля (кінець XIX - 30-і роки XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.05 – етнологія. Львів, 2000. 348 с.
2. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу / О. М. Лозова. Київ : Видавн. дім «Слово», 2011. 175 с.

3. Лозова О. М. Психосемантична структура етнічної свідомості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київ, 2008. 479 арк.

4. Сабол Д. М. Психологічні особливості формування етнічної свідомості в юнацькому віці засобами української народної вишивки : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – вікова та педагогічна психологія. Київ, 2015. 201 арк.

Стрельченко Ірина,
студентка 4 курсу групи ПО-43
педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
e-mail: strelchenko.irena@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ КОЛЬОРУ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

Ключові слова: семантика, вишивка, символічність, колір, культура.

Дослідження особливостей семантики кольору української вишивки розкриває важливі аспекти вираження в ній живописної, графічної та орнаментальної культури народу. На шляху суспільного процесу в міру його поступу віками формувалися закономірні процеси художньо-естетичного мислення народу. Як найбільш масовий і різнофункціональний вид мистецтва українська вишивка займає чільне місце у всезагальній художньо-естетичній картині людського буття, а також історії культури українського народу.

Семантичне поле кольорів є засобом передачі чуттєвого сприйняття світу. Кожна мова має свою семантику кольору, що пов'язано з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо. Власне, **символіка та семантика кольору** – це приховане значення, яке надається різноманітним кольорам та їх відтінкам для вираження і передачі певних концептів, ідей, настроїв і почуттів [5].

Українська народна вишивка є цінністю, у якій народ закарбував бачення навколишнього світу, красу й неповторність оточення крізь символічну призму, притаманну лише йому. З давніх часів люди надавали велике значення «читанню фарб», це знайшло відображення в тій чи іншій формі в давніх релігійних текстах, алхімії, магії, астрології, у ритуальній практиці та в кольорових елементах прикладного мистецтва [3]. Колір завжди розкривається в аспекті історично-національних, регіональних особливостей з урахуванням, що великі історичні епохи мали лише їм притаманний колірний вираз та своє колірне мислення, яке є не тільки малярським засобом, а також виразником духовного й культурного рівня

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ	5
ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ	6
Колесніченко-Братунь Наталія Символи національної ідентичності і культурна дипломатія	7
Івасюк Оксана Інтерпретація та використання символів вишиванки у шкільному освітньому процесі	8
Сирник Марко Українська вишиванка в соціокультурному контексті українців у Польщі	9
Буженко Ірина Досвід збереження українських традицій у діаспорі	11
Бех Іван Формування вищих смислів зростаючої особистості у процесі засвоєння духовної спадщини українського народу	12
Євтух Микола Українська народна вишиванка крізь призму соціокультурної ідентичності	13
МАТЕРІАЛИ УЧАСНИКІВ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ	15
Бакуліна Наталія Слова-символи як духовний код етнокультури : лінгвокультурні зіставлення	15
Біла Олена, Курпек Валентина Застосування дидактичного ресурсу декоративно-ужиткового мистецтва України в проєктній діяльності молодших школярів	18
Богданець-Білоskalенко Наталія Образ вишиванки у творах для дітей	20
Богута Валентина Збереження традицій вшанування вишиванки в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка	23
Будник Олена Етнічна соціалізація особистості : простір родинних виховних традицій	25
Василишин Ярослава Ірина Сенік – героїня світу. Вишивання як порятунок 34-річного ув'язнення в таборах	28

Вашак Оксана Роль української народної вишивки в національному вихованні дошкільників	31
Вовк Мирослава Сучасні дефініції поняття «фольклор» : проблема дефінітивного аналізу	33
Ворощук Оксана Особливості вишивки сіл Снятинського району (Івано-Франківська область)	37
Гой Наталія Особливості формування етнічної свідомості молодших школярів засобами української народної вишивки	39
Голуб Ніна Рушниковий орнамент очима Світлани Китової (за книжкою «Полотняний літопис України»)	41
Гончар Людмила Батькам про виховання дитини : поради народної педагогіки	44
Гораш Катерина Роль українських народних традицій і звичаїв в освітньому середовищі гімназії	48
Горошкіна Олена Лінгвокультурема на уроках української мови в ліцеї	50
Гриців Тетяна Етнокультурний потенціал проектної технології виховання ціннісного ставлення до Батьківщини в молодших школярів засобами народної педагогіки	52
Грищенко Юлія Українська вишиванка як унікальний символ національної культури	56
Дерев'янка Оксана Лексична семантика предметів і реалій весільного обряду у Великій Британії та США	58
Деркачова Ольга Етнокультурний потенціал інклюзивної дитячої літератури (на матеріалі твору Євгенії Пірог «Тридцять перший меридіан»)	60
Дудка Ольга, Власій Олеся Формування національного самовираження учнів засобами цифрових технологій в умовах глобалізації освітнього простору	63
Дутчак Віолетта Вишиванка як атрибут концертного виконавства бандуристів України та української діаспори	65

Журба Катерина Формування національно-культурної ідентичності зростаючої особистості як фактор безпеки	67
Замрозович-Шадріна Світлана Українська вишивка – наш оберіг	70
Ілійчук Любомира Формування національної ідентичності особистості засобами української народної вишивки	73
Карась Ганна Етнокультурний та виховний потенціал пісенно-хорової творчості про українську вишиванку	75
Кондратюк Світлана, Павлушенко Наталія, Данько Наталія Етнографічні та регіональні особливості вишивки на Слобожанщині	78
Круль Лариса Етнонормативна культура Гуцульщини	82
Кучерак Ірина Вишивка на пластиковій канві як засіб розвитку дрібної моторики рук старших дошкільників	84
Лемко Галина Вишиванка як засіб формування національної ідентичності особистості	86
Ленів Зоряна Потенціал української вишивки в системі інклюзивної освіти	88
Мафтин Лариса Виховний потенціал етнопедагогіки : вишиванка в українській культурній традиції	92
Михайлишин Галина, Довга Мирослава Змістовий компонент процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями	94
Орос Ільдико, Біда Олена Виховання громадянської відповідальності в системі виховної роботи учнів	99
Павленко Юлія Культура носіння і дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця XIX – початку XX століття	101
Паска Тарас Гуцульська вишивка і формування етнокультурної ідентичності сучасної молоді	103

Поясик Оксана Вишиванка як засіб розвитку духовності горян : традиції візерунків	106
Просіна Ольга Виховання особистості громадянина-патріота в закладах позашкільної освіти	109
Рашидова Світлана Вишивка – культурна традиція українського народу і виховання молоді	111
Романюк Світлана Етнокультурний потенціал мистецтва вишивки у професійному становленні вчителя початкової школи	115
Сабол Діана Вплив української народної вишивки на етнічну свідомість	117
Стрельченко Ірина Особливості семантики кольору української вишивки	120
Фідкевич Олена Українська вишиванка в українській поезії : шляхи символізації	122
Фільо Марина «...І нехай губиться колір у нитках...» (з історії закарпатської вишиванки)	127
Хорошковська-Носач Тетяна Формування в учнів усномовленнєвої компетентності під час ознайомлення з вишиванкою як оберегом українського народу	130
Цуркан Таїсія Формування громадянської культури молодших школярів через використання етнічного потенціалу української вишиванки на уроках «Я досліджую світ»	134
Червінська Інна Соціокультурний контекст освітньо-виховного потенціалу української вишиванки	137
Шевчук Антоніна Освітньо-виховний потенціал української вишиванки для дітей дошкільного віку	140
Шевчук Кристина Ціннісний потенціал української вишиванки	142
Шевчук Лариса Ознайомлення з інформацією про вишиванку в контексті збагачення словникового запасу учнів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин	144

Шестобуз Ольга Виховні можливості творів декоративно-прикладного мистецтва у процесі формування естетичних почуттів молодших школярів	147
Шишман Іван Вишиванка в національному костюмі українців і болгар	149
Шкребтієнко Людмила Виховний потенціал української вишиванки для дітей старшого дошкільного віку	150
УХВАЛА Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки»	152
СВІТЛИНИ УЧАСНИКІВ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ	153